

Фрідерік Шопен

пол. Fryderyk [Franciszek] Chopin

фр. Frédéric [François] Chopin

(1810 – 1849)

Видатний польський композитор та піаніст французького походження, національний герой Польщі.

Уроджений Fryderyk Franciszek Chopin, прийняв французький варіант «Frédéric-François», коли у 20 років виїхав з Польщі до Парижа. У польських текстах прізвище іноді пишуть як Szopen.

У віці семи років почав навчатися гри на фортепіано, і в тому ж році було видано складений ним маленький полонез соль мінор. Перші професійні уроки гри на фортепіано від віолончеліста Войцеха Живного тривали з 1816 до 1822 року. Незабаром Шопен став улюбленцем аристократичних салонів Варшави.

Подальшим розвитком Шопена опікувався Вільгельм Вюрфель, відомий піаніст і професор Варшавської консерваторії. Протягом 1823 – 1826 років Шопен навчався у Варшавському ліцеї, де його батько був професором. Восени 1826 року юний музикант почав вивчати музичну теорію, фігурний бас і композицію у Варшавській консерваторії. 1831 року виїхав з Польщі до Відня, а згодом оселився у Парижі.

Тут минули найбільш плідні роки композитора. Він завершив свої найвідоміші роботи і регулярно давав концерти, що мали шалені відгуки. До 1838 року Шопен став відомою людиною в Парижі. Серед його найближчих друзів був оперний композитор Вінченцо Белліні і художник Ежен Делакруа. Його друзями були також композитори Гектор Берліоз, Франц Ліст і Роберт Шуман, і хоча Шопен іноді критикував їхню музику, він присвятив їм деякі свої композиції.

Композиторська техніка Шопена вельми нетрадиційна і багато в чому відступає від прийнятих в його епоху правил і прийомів. Шопен був неперевершеним творцем мелодій, одним з перших приніс у західну музику невідомі їй доти слов'янські ладові та інтонаційні елементи і у такий спосіб підірвав непорушність класичної ладогармонічної системи, що склалася до кінця XVIII століття. Те саме стосується ритму: використовуючи формули польських танців, Шопен збагатив західну музику новими ритмічними малюнками. Він

розробив суто індивідуальні — лаконічні, замкнуті в собі музичні форми, які найкраще відповідали природі його такої ж самобутньої мелодичної, гармонічної, ритмічної мови.

Фортепіанні п'єси малих форм

Ці п'єси можна умовно розділити на дві групи: переважно «європейські» за мелодикою, гармонією, ритмом і виразно «польські» за колоритом. До першої належать більшість етюдів, прелюдій, скерцо, ноктюрнів, балад, музичних експромтів, рондо і вальсів. Специфічно польськими є мазурки і полонези. Шопен створив близько трьох десятків етюдів, мета яких — допомогти піаністові в подоланні специфічних художніх чи технічних труднощів (наприклад, у виконанні пасажів паралельними октавами або терціями). Ці твори належать до вищих досягнень композитора: подібно до бахівського Добре темперованого клавіру, етюд Шопена — перш за все геніальна музика, притому що вона блискуче розкриває можливості інструменту, мовби відсуваючи дидактичні завдання на другий план.

Хоча Шопен спочатку засвоїв жанри фортепіанної мініатюри, він ними не обмежився. Так, протягом зими, проведеної на Майорці, він створив цикл з 24 прелюдій у всіх мажорних і мінорних тональностях. Цикл побудований за принципом «від малого до великого»: перші прелюдії — лаконічні віньетки, останні — справжні драми, діапазон настроїв — від повної безтурботності до лютих поривів. Шопен написав 4 скерцо: ці масштабні п'єси, сповнені мужності й енергії, займають почесне місце серед шедеврів світової фортепіанної літератури. Його перу належить дев'ятнадцять ноктюрнів — прекрасних, мрійливих, поетичних, глибоко ліричних одкровенень. Шопен — автор чотирьох балад, в його творчості представлені також музичні експромти, рондо, а також одна віолончельна соната; особливою популярністю користуються його вальси.

«Польські» жанри

Шопен вразив Париж своїми оригінальними мазурками і полонезами — жанрами, в яких знайшли віддзеркалення слов'янські танцювальні ритми і гармонічна мова, типова для польського фольклору. Ці чарівні, барвисті п'єси вперше принесли в західноєвропейську музику слов'янський елемент, що поступово, але невідворотно змінило ті гармонічні, ритмічні і мелодичні схеми, які великі класики XVIII століття залишили своїм послідовникам. Шопен склав 57 мазурок (їхній прототип — польський танець з тридольним ритмом, схожий на вальс). Як майже все написане Шопеном, мазурки вельми піаністичні та вимагають від виконавця великого мистецтва, навіть якщо не містять видимих технічних труднощів.

Полонези більші за мазурки і за протяжністю (3 частини), і за фактурою.

Полонезу-фантазії і полонезу, відомому під назвою «військового», цілком вистачило б, щоб забезпечити Шопену одне з перших місць у ряді найоригінальніших і майстерніших авторів фортепіанної музики.

Великі форми

Час від часу Шопен звертався до великих музичних форм. Можливо, найвищим його досягненням у цій області слід вважати відмінно збудовану і дуже переконливу за драматургією фантазію фа мінор, створену в 1840—1841 роках. У цьому творі Шопен знайшов модель форми, що повністю відповідала характеру вибраного ним тематичного матеріалу, і у такий спосіб вирішив завдання, яке виявлялося не під силу багатьом його сучасникам. Замість того, щоб слідувати класичним зразкам сонатної форми, він дозволив задуму твору, мелодичним, гармонічним, ритмічним особливостям матеріалу визначати структуру цілого і способи розвитку. У Баркаролі, єдиному шопенівському творі цього жанру (1845—1846 роки), примхлива, гнучка мелодія у розмірі 6/8, характерному для пісень венеційських гондольєрів, варіює на тлі незмінної фігури супроводу (у лівій руці).

Шопен створив три фортепіанні сонати. Перша, до мінор (1827 рік), — юнацький твір, який нині рідко виконують. Друга, сі-бемоль мінор, з'явилася десятиліття опісля. Її третя частина — відомий у всьому світі похоронний марш, а фінал — вихор, подібний до «вітру, що віє над могилами». Друга соната, яку вважали невдалою за формою, у виконанні великих піаністів постає як вражаючий цілісний твір. Остання шопенівська соната, сі мінор (1844), має наскрізну структуру, що об'єднує її чотири частини, і є одним з найвищих досягнень Шопена.

Інші твори

Шопену належить також низка творів для фортепіано з оркестром і нечисленні камерні п'єси. Для фортепіано з оркестром він створив *Andante spianato* і полонез мі-бемоль мажор, два концерти (мі мінор і фа мінор), фантазію на польську тему, рондо-краков'як, а також варіації на тему Моцарта *La ci darem la mano* (арія з опери «Дон Жуан»). Разом з віолончелістом О. Ж. Франшоммом він склав Великий концертний дует для віолончелі та фортепіано на теми з опери Мейєрбера «Роберт-диявол», сонату соль мінор, інтродукцію і полонез для такого ж складу, а також тріо соль мінор для фортепіано, скрипки і віолончелі. Шопен створив низку пісень для голосу з фортепіано на польські тексти.

Шопена вважають найвеличнішим польським композитором, при цьому для багатьох поколінь польських композиторів його роль виходить за рамки самої музики і це визнавали не тільки поляки. Наприклад, Роберт Шуман 1836 року в «*Neue Zeitschrift für Musik*» писав:

Якщо потужний деспотичний монарх з півночі знав, який небезпечний ворог загрожує йому в творах Шопена, простих мелодіях з його мазурок, він заборонив би його музику.

Твори Шопена — це гармати, заховані в квітах.

Його твори, особливо полонези та мазурки, вважали синонімом польськості, їх згадували в найбільш патріотичних промовах. Ігнацій Ян Падеревський на сторіччя з дня народження Шопена заявив:

Нам забороняли Словацького, Красінського, Міцкевича, але не заборонили Шопена.

Однак у Шопені міститься все, в чому нам відмовлялося: і барвистий одяг, пояси з чистого золота, похмурі капелюхи, краківські рогаті капелюхи, благородний брязкіт мечів, відблиски кіс наших селян, стогони поранених грудей, бунт скутого духу, хрести на цвинтарі, придорожні каплички, молитви засмучених, біль неволі, смуток свободи, прокляття тиранів і радісна пісня перемоги.